

DARÁNYI IGNÁC TERV

Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kirendeltség Helyszíni Ellenőrzési Osztály	
2013 NOV 06.	
321.	Aláírás:

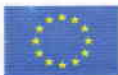
BES-ÁSZ Kft.

A Tisza völgy népi kultúrája

Besenyszögi lakodalmas

BES-ÁSZ Kft.
2013.

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007-2013

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

BES - ÁSZ KFT.
5071 Besenyszög, Dózsa Gy. u. 4.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2
Szokásainkról előszóban.....	3
Társadalmi örökségek, tradíciók... ..	3
Vallás.....	3
Gyermek.....	4
Család.....	4
A kenyér.....	4
A gyűrű, mint jelkép.....	5
Valami régi, új, kölcsönvett és kék.....	5
A menyasszonyfillérek összegyűjtése	5
Sorsfordító események.....	6
Születés – keresztelés.....	6
Házasság.....	6
Halál.....	6
Lakodalom van a mi utcánkban... ..	7
Hogy is volt?	7
Menyasszonyos ház – Vőlegényes ház	7
A lakodalom előkészületei	8
A lakodalom napja.....	12
Lakodalom az 1950-es években.....	16
Kettős lagzi 1954. október 16-án	16
A kutatások összegzése	18

Szokásainkról előszóban

Az élet folytonosságának biztosítója a táplálék és a gyermek. E kettő meglétének, minőségének, megszerzésének módját a természeti-földrajzi környezetén túl, a társadalmi örökség szabályozza.

Társadalmi örökségek, tradíciók...

Közismert tény: a szervezett társadalom alapegysége a család. Mindezt valamennyi állam felismerte, és többségében már Alkotmányában rendelkezik – ha esetleg némileg eltérően is – a családvédelemről, mert a család biztosítja azt a környezetet, melyben a gyermek születésének, felnevelésének „egészséges” polgárrá válásának legkedvezőbb feltételei megteremthetők. Alapvető egyéni és közösségi érdek fűződik tehát a családi élet szilárdságához.

Az emberi kapcsolat nem a tökéletességen alapszik. A tökéletesnek nincs szüksége a másikra, csak annak aki nem tökéletes, aki magányos és aki téged keres. Mi mindannyian szeretnénk „otthon” lenni egy szeretett lélynél. Ha bármi gond merül fel, jobb azt együtt megbeszélni és megoldani, mert van-e annál szebb, mint együtt élni le egy életet, annak minden hullámhegyével és hullámvölgyével.

A tradíció szokásokon alapuló örökség, mely régebbi korokból írott feljegyzésekből maradt fenn, vagy íratlanul szállt nemzedékről nemzedékre (de többnyire mindkettő egyszerre), és egy közösségen belül továbbra is érvényesül. Mindezen túl általános szokás, erkölcsi felfogás; az elődöktől eltanult rendszeres szokások és öröklött értékrend, de lehet szellemi alkotások összessége, melyeket egy közösség a maga termékeként ismer, őriz és ad tovább későbbi nemzedékeknek.

A hagyományok és szokások a házasságkötésekre is rányomták bélyegüket. Részben, mert a szokás így kívánta, részben babonából, részben mert a ritkán látott rokonokat csak bizonyos egységes szokások teheték egy esküvői, lakodalmi szokás részévé. Ma az egyik legelőbb népszokásunk az esküvő és a lakodalom. Körötte kristályosodik ki a még élő népszokások egész rendje: a leánykérés, a hívogatás, az étkezés, a mulatság, ahol zene és a tánc meghatározóvá válik, de soha nem lehet parttalan, szervezetlen. S a szervezést maguk a szokások, a szokások rendje jelenti.

Vallás...

Társadalmi örökséget meghatározó, a Kárpát-medence területén – a magyar nyelvterületen – több mint 1000 éves intézményrendszer, mely a szokásokra mindig is jelentős befolyást gyakorolt. A magyar néphagyományban – így Besenyszög hagyományában is –, az ember felnövekedésében a vallási gyakorlat határozta fordulópontok egységes népszokásrendszert képeztek. Lényeges helyet foglalnak el a besenyszögi tradíciók sorában a néprajztudomány által meghatározott emberi élet fordulópontjai, mint a születés, keresztesítés, házasság, halál. Besenyszögön az 1970-es évek elejéig ezeket a fordulópontokat az elődöktől örökölt rend szerint „ülték meg”, és a rendszerváltás óta bizonyos életfordulók régi szokásrendje visszatért községünk életébe. Az emberi lét változásai minden egyed – gyermek, leszármazott – életében megjelenő fordulópontok.

Gyermek...

Leszármazott, aki a géneken keresztül kifejeződő tulajdonságokat reprodukció során (fogantatása, születése által) génmásolással hordja tovább. Akinek gyermeke van, gyermeke által örökíti magát az utókorra. Akinek több gyermeke van, többet hagy magából a világra. De a gyermek nevelődni csak „rendes családban” nevelődhet igazán.

Család...

Emberek egy közössége, vagy több közösség kapcsolata, ahol a tagok között leszármazotti viszony van házasság, illetve örökbefogadás által. A családok tagjai általában hasonló tulajdonságokkal rendelkező emberek... A család akkor „rendes”, ha alapítói – felmenői és leszármazottai – a társadalom erkölcsrendszere, a közösség tradíciókon alapuló normái szerint élnek. Az általánosan elfogadott normák – Besenyszög esetében is – az évszázadok alatt letisztult, adott kornak megfelelően adaptált vallási-társadalmi egységen alapuló elvárások összessége.

A kenyér...

1. Kép: Aratók pihennek a határban. A több hétig tartó aratás és cséplés alatt jól kiismerhették egymást a fiatalok.

Az élet folytonossága, az utódlás legfontosabb feltétele, legfőbb táplálék. A hagyományainkban házasságot is csak az a legény köthetett, akinek „Kenyér vót a kezébe”, illetve „kenyérkereső” volt.

Leginkább az idős besenyszögiek által elmesélt – idővel megszépült – történetekből ismerhetjük meg az elmúlt idők munka-, és kereseti lehetőségeit. Kapcsolatteremtéshez jó alkalom volt a fiataloknak az aratás, ahol még az 1950-es években is kaszával vágták az országszerte ismert magas sikértartalmú besenyszögi búzát. Másik, szintén a

kenyérgabonához kapcsolódó munka a cséplés. Ezen a munkák során az ifjaknak, eladósorban lévő lányoknak lehetőségük voltak az ismerkedésre, udvarlásra is. Ezeknek a munkáknak valóban a legfőbb táplálék, a „kenyír” volt a fizetsége. A több hétig tartó aratás és cséplés alatt jól kiismerhették egymást a fiatalok.

Az egyik legszebben ünnepelt, a felnőtt életre, utódokra is hatást gyakorló sorsfordító esemény a legtöbbször aratás, betakarítás után megrendezésre kerülő lakodalom volt.

A gyűrű, mint jelkép

Úgy tartják, hogy a jegygyűrű az emberiség kezdetétől fogva létezik, és abban az időben a nőt jelképezte. Ezzel ellentétben áll a régi egyiptomiak hagyománya, amely szerint az asszony, aki férje gyűrűjét hordta, minden tekintetben a férfit képviselte. Ezek szerint tehát a gyűrű inkább a közös hatalom jelképe volt a családban.

Egy másik forrás szerint a pecsétgyűrű a jegygyűrű elődje volt. Ezt nem ékszer gyanánt viselték, hanem fontos okmányok aláírására, megpecsételésére. Akinek a gyűrűt átadták az a gyűrű tulajdonosának képviselője lett.

Ma már elképzelhetetlen esküvő gyűrű nélkül. A gyűrűk és a gyűrűváltás részét képezik a házasságkötés nyilvános dokumentációjának. A gyűrű sárga, vörös vagy fehér aranyból készül, belső oldalára rendszerint rávésik az ifjú pár nevének kezdőbetűit vagy nevét és a házasságkötés idejét.

Valami régi, új, kölcsönvett és kék

Régóta szokás, hogy a menyasszony az esküvő napján valami régit, valami újat, valami kéket és valami kölcsönvett dogot visel. A babona szerint ez sok szerencsét hoz és boldog jövőt biztosít.

A menyasszonyfillérek összegyűjtése

A fiatal lányok anno filléreket gyűjtögettek, hogy maguk vehessék meg menyasszonyi cipőjüket, így biztosítandó a házasság sikerességét. A régi szokás szerint ez a menyasszony takarékoságának bizonyítéka volt.

Sorsfordító események

A néprajz tudománya az ember létezésében, növekedésében, elmúlásában megélt fordulópontokat tárgyalja. Ezek a változások ünnepélyességet magukban foglaló rítusok, melyek az emberi élet fontos átmeneteihez – születés-keresztelés, házasság-lakodalom, halál-temetés – fűződnek. Három fő fázisuk van: az elválasztó rítusok a megelőző, elhagyandó állapotból vezetik ki az egyént, majd egy átmeneti, várakozó állapot következik. Ezt követik a befogadó rítusok, melyek az új állapotba vezetnek. Az átmeneti rítusok a paraszti kultúrában jelentős szerepet játszanak, megkönnyítik a változából adódó krízisek átélését, lassítják a hirtelen átmenetet, s kész közösségi formákat bocsátanak az egyén rendelkezésére.

Születés – keresztelés

Eleink úgy tartották, a gyermeket Isten adta. A családtervezés nélküli világban Isten sok gyermeket adott. A csecsemő- és gyermekhalandóságot csak a XX. század második felében sikerült leküzdeni. Mindaddig amíg „Isten adta, Isten el is vette” a gyermeket az élet természetes velejárója volt a magas számú gyermekhalandóság. Ezért a megszületett gyermeket igyekeztek mihamarabb megkeresztelni, hogy az első szentséggel már rendelkező csecsemő esetleges halála esetén Isten országába juthasson, és a temetőben lévő végső nyughelye ne a kereszteleetleneknek és más vallásúaknak fenntartott helyen legyen. A keresztelés a befogadás rítusa.

Házasság

A felnőtté válás elválasztó rítusa a házasság, melynek csúcspontja a lakodalom. A magyar nyelvterületen sok, és változatos szokás kapcsolódik ehhez az eseményhez. Ezen kiadvány a XX. század besenyszögi lakodalmi szokásaiból nyújt némi ízelítőt.

Halál

A földi lét utolsó állomása a halál, melynek elválasztó rítusa a temetés. A hozzátartozók tiszteletüket fejezik ki az elhunyt irányába. Több szokás kapcsolódik ehhez az életet lezáró rítushoz is.

Lakodalom van a mi utcánkban...

A lakodalom az egész rokonságot, utcát érintő családi ünnep még a 2000-es évek elején is. Az öröklött vallási és népi hagyományokhoz történő igazodás a lakodalom minden mozzanatát szabályozta, így a meghívottak körét is. Aki „nagy lagzit csapott” a másod unokatestvérekig meghívta rokonságát, de hivatalosak voltak a közvetlen első, hátsó szomszédok, a második szomszédok, a szembe szomszédok, a kertszomszédok, de még akik „srégant” laktak azok is.. Így valóban érthető, hogy szinte az egész utcát érintette a lakodalom. Aki nem tartozott az ünneplőkhöz azt annyiban érintette a lagzi, hogy kölcsönadta asztalát, lócáját, székét, stb.

Hogy is volt?

Az udvarlást a „lyánykérés” követte, minek során a „vőlegény” megkérte választottját annak szüleitől. Amikor „jóvilág vót” az eljegyzés olyan volt mint egy kisebbfajta lagzi, melyen a házasulandókon és szüleiken kívül jelen voltak a keresztszülők is, akik a majdani lakodalomban a násznagyok szerepét töltötték be.

Ma nem igen szokás, hogy a szülőkkel közöljék vagy éppenséggel megkéressék velük esetleg valamelyik rokonnal a házastársat. Úgymond a próbaházasság dívik: Együttjártunk és elvettem. Kihalt a játékosság, célszerűre egyszerűsödtek a családi viszonyok. Régen, régebben a leányt (ha a szülők tudtak is a kapcsolatról, s nem is ellenezték) kérő kérte meg. Ő – előre megbeszélve – úgy jelent meg a lányos háznál, mint ismeretlen, aki venni akar valamit: posztót, kelmét, állatot, bútort, földet, stb. Megjátszotta a vevőt, amikor is a kötetlen szöveg, a játék végén elővezették a menyasszonyt, s arra kezdett alkudozni, mint igaz kereskedő. A kérő nagybácsi tekintélyes, de vicces, humoros és a szót jól forgató ember volt.

Maga a lánykérés a lányos háznál történt, testvérek jelenlétében. Besenyszögön bevett szokás volt, hogy a vőlegény nevében annak keresztapja kérte meg a lány kezét. Ettől kezdve a házasulandók karikagyűrűjüket a bal kéz gyűrűs ujján viselve adták ország-világ tudtára közös elhatározásukat.

Manapság sajnos már nem szokás, hogy a vőlegény a szülőktől megkéri a lány kezét. Ha azonban ezt óhajtja tenni, ám tegye! A menyasszony szülei biztosan örülnek ennek a gesztusnak. Valami kis figyelmesség, amit a vőlegény a lány szüleinek ilyenkor átnyúlt, bizonyára könnyebbé teszi a dogot. Az anyának általában virágot, az apának egy üveg bort vagy konyakot szoktak vinni.

Menyasszonyos ház – Vőlegényes ház

Az idősebb családtagok tanácsait megszívlevélve, nagynénik, ángyikák és sógorasszonyok tapasztalatára építve körültekintően fogtak munkához. „Nehogy szó érje a ház elejét!”

A „vőfny” (vőfély) kiválasztása – kinek feladata a lakodalmi szokásrend megtartása mellett a házasulandók és házigazdák kívánságainak számbavétele, lehetőségeikkel történő összehangolása – az első fontos tennivaló. Besenyszögön a vőlegényes és menyasszonyos háznak is saját vőfélye volt.

Másik fontos teendő a meghívásra kerülők összeírása. Az elhatározást, hogy ki mekkora lakodalmat akar rendezni, a rokonsági fokozatot is meghatározta. Ha valaki a szülők testvéreinek gyerekei mellett (első unokatestvér) a nagyszülők testvéreinek gyerekeit (másod unokatestvérek) is meghívta, igazán rendes „nagylagzit állított ki”. Így a besenyszögi lakodalmakban a száz-kétszáz fős vendégsereg sem volt ritka. A lakodalmak nagyságát „fő”-ben mérték Besenyszögön. A „Minden gyerekünknek kétszáz fős lagzit állítottunk ki!” mondás, a szülők szorgalmát, odaadását, tehetőségét és természetesen a családonkénti egynél több gyerekszámot-tükrözte.

A nyomtatott meghívók megjelenése előtti időkben a vőfély feladata volt a lakodalmi „hívogatás”, melyre általában vasárnaponként került sor. A meghívások teljesítéséhez sokszor be kellett járni a Besenyszögi tanyavilágot is, s ekkor a kutyák ellen jó szolgálatot tett a vőfélybot, de ettől eltekintve máskor nem használták azt. A vőfély jele lakodalom idején a mellényére, kabátjára tűzött szalag – többnyire virágfejjel vagy rozsmaringgal –, lakodalmas menetben a borosüvegre felfűzött lakodalmi vőfélykalács volt. (Zajacz István vőfély)

Áttekintve a XX. század történéseit, a lakodalom rendezésre mindig hatással volt az ország politikai-gazdasági helyzete, de a szokások nem változtak. „Ahogy visszaemlékezem gyerekkoromra, a '20-as években is úgy vótak a lagzik, mint még 10 évvel ezelőtt is.” (Ficsór István)

A lakodalom előkészületei

Az esküvői ruha

A XX. század első felében – a „szegínvilágban” – egy menyasszonyi ruha sok menyasszonyt „kiszolgált”. Az 1960-as évektől vált divattá a ruha varratása, ami az 1980-as években még jellemző volt falunkban. Besenyszögi varrónőkkel „csinátatták” a menyasszonyi ruhát. A „ruhánakvalót” a menyasszony hosszú ideig kereste, legtöbbször az édesanyjával együttesen. A vásárláson többnyire a varrónő is jelen volt. A varrónő fűzte a készen vásárolt mirtuszkoszorúra a menyasszonyi fátyolt is. Ekkor került a piros, vagy piros alapon fehér pettyes menyecske ruhának való is megvásárlásra. Ehhez készült egy háromsarkos kendő is, amivel a lakodalom éjszakáján, éjfél után „átötözéskor” az „újasszonynak” menyecskésen bekötötték a fejét.

Besenyszögi szokás szerint a menyasszony vásárolta a vőlegény-inget, amit szépen csomagolva a lakodalom napjának délelőttjén, barátnőjével küldött el a vőlegényes házhoz. Szintén szokás Besenyszögön, hogy a menyasszonyi cipőt a vőlegény ajándékozta leendő feleségének.

Az 1980-as évektől a menyasszony már nem ruhaanyagot választott, hanem kész menyasszonyi ruhát bérelt a szalonból. Ennek kiválasztása új családi feladat lett, s ezzel a helyi varrónők tennivalója kezdetben a menyecske ruha varrására szűkült, de később már ezt is inkább bérelték a házasulandók. A 2000-től a házasság intézménye kezd divatjamúlttá válni.

„Csigacsinálás”

A magyar, főként az alföldi lakodalmak egyik legjellegzetesebb étele az úgynevezett csigaleves. Nem a franciak által fogyasztott éti csigára kell gondolnunk hanem a frissen gyúrt, soktojásos tésztából készített csigatésztára, amelyet csigacsináló bordán készítenek. Egy 2-300 lelkes lakodalomban teknőnyi kell belőle. Előnye: nem szárad össze, nem ragad össze, melegítve (kifőzve) is frissnek hat. Ugyanakkor elkészítése nagyszámú és ügyes kezet követel.

A menyasszonyos háznál ezért a lagzi előtt már hetekkel elkezdődött a csigacsinálás. A rokonsághoz tartozó nagylányok, asszonyok vasárnap délutánonként „csigacsinálásra” gyűltek össze, és estébe nyúlva „csináták a csigát”. Ilyenkor a ház nagyszobájában – a régi parasztházakban egy szoba, a későbbi nagyszoba – több asztalon, „főhír kötőbe” (fehér kötény), közös erővel készült a lakodalmi húslevesbe szánt tészta. A több napon át tartó csigagyártás során minden megtárgyalásra került; hír, pletyka, ami egyaránt érinthette a családot, utcát, falurészt vagy esetleg az egész falut. A munka annyiban igényelt figyelmet, hogy többé-kevésbé egyforma méretű négyzetekre kellett vágni az 1 kg lisztből, 10 tojás felhasználásával gyúrt tésztát.

A legények is megjelentek – hiszen sok leány jött itt össze –, s esténként úgymond betaposták a csiga végét: azaz táncoltak citerára, harmonikára vagy utóbb rádióra, magnóra.

A csigacsinálás jó alkalom volt a közös éneklésre is. „Jót danoltak”, s ha a rokonságban, szomszédban citerás is akadt – citerások csak férfiak voltak –, még szebben és messzebbre zengett az ének.

Gyermekek a lakodalmi előkészületekben

A csigacsinálás asszony munka. Az asszonyokkal, nagymamákkal általában ott voltak a kisebb gyerekek, unokák, akik ezen alkalmakkor a ház előtt az utcán, az árokparton, együtt játszottak árokmacskát, fogócskát, a sok rejtelmet nyújtó parasztudvaron bújócskát. Játék közben a nyitott ablakon keresztül hallhatták a felnőttek beszélgetést, az énekszót. Természetesen ők is részesültek a közös munkához tartozó egyszerű vendéglátásból: zsíros kenyér, hozzá esetleg idénygyümölcs, főtt kukorica...

Az alkonyba nyúló „csigacsinálás” remek hangulatú társas munka volt, amit a cseperedő leánykák ki is próbálhattak.

Sütkérezés

A lakodalmat megelőző hétfőn kezdődött a lakodalmi kínálós aprósütemények sütése. A rokonságból felajánlott segítséget beosztották ki, mikor, mit csinál, mit süt. Akinek nem volt napközben ideje a lagzis háznál segíteni, az otthon készítette el a felajánlásra szánt rágcsálnivalót. Ilyen aprósütemény például a linzerkarika és a pozsonyi kifli, amit nagy mennyiségben sütve régi szublóba tároltak a lakodalom idején.

A könnyen romlandó vajjas-krémes tésztákat, tortákat a lakodalom előtti napon készítették el. Voltak Besenyszögön akik tudásukat odáig fejlesztették, hogy lakodalmakra tortakészítést vállaltak.

Lakodalmi sütkézés a „szegényvilág” lakodalmaiban is volt, de akkor még (1920-as évektől a beszolgáltatás 1950-es évek elejéig) főleg kelt tésztákat, túrós, mákos és szilvalekváros réteseket készítettek.

Az „égetett torta” (Besenyszögön így hívják a grillázst) készítése is „specialistákra” várt, akik között az 1970-es évektől képzett cukrászokat is találunk. Ezek az égetett torták a menyecsketánc után kerültek összetöresre. A bekötött fejű „új asszony” és az „új ember” körbekínálták a vendégeket. A menyecske kezében kosárban az összetört grillázstorta, az ifjú férjnél pedig ital volt.

Tyúkpucolás

A lakodalom előtti napon a közeli rokonok összegyűltek tyúkpucolásra. A lakodalmos tyúkhúsleves – amibe a menyegzőt megelőző időben készült a csigatészta –, az egyik legjobban várt étel, amit „főzőasszonyok” nagy hozzáértéssel készítettek. A rokonság ajándékba adta a lakodalmos háznak a baromfikat, amik a lagzi előtti péntek délután kerültek közös munkával „felpucolásra”.

Birkavágás

A birkapörkölt a besenyszögi ünnepi ebédek sorában fontos helyet foglal el. „Gyerekkoromban, a '20-as években is tyúkhúsleves és birkapörkölt volt a vacsora. Úgy, mint az én

lakodalmamon, '45-ben a háború után. Hej, de szegényvilág volt! Soha ne jöjjön vissza az! Az utóbbi 50 évben már jobban megy az embereknek, de a birkapörkölt még ma is kedvelt étel.”

Az idős interjúalanyok visszaemlékezései alapján (Ficsór István, Kecső Kálmán, Héja Adorján) Besenyszögön még a legszegényebb háznál is igyekeztek 1-2 birkát tartani, amit a nagyobb ünnepekre – pl. búcsú, lakodalom – vágtak le. „A két háború között szinte nem volt ház, ahol ne lett volna birka.” Idézet: Kecső Kálmán

A lakodalom előtti napon férfimunka volt a birkavágás. A meghívottak létszámától és az étkezések számától függött, hogy egy vagy két birkát vágnak. Többnyire a vacsora főfogása volt a lakodalmos birkapörkölt, amit nagyon várt a vendégsereg. (Ficsór István)

Legény és leánybúcsú

A legény fiú, a leány leány barátaitól búcsúzott el. Az utolsó, nagy mulatást – ki-ki neme szokásainak megfelelően – rendezte meg a hagyományokhoz híven. Hiszen a későbbiekben a legjobb barátok és barátnők komák, kománék lettek, azaz a születendő gyermekeket egy életen át segítették, segítettek abban, hogy a hasonló korú férfiak és

egykorú nők összetartsanak. A legények rendszerint a kocsmában rendeztek mulatságot, úgymond kanmurit, ahol a fizető első sorban a házasulandó volt, de a legény pajtások is adtak hozzá valamit. Igazi közösségi alkalom volt. A leányoknak nyilvános helyen nem volt szabad mutatkozni, így a házaknál esett összejövetelek a leánytitkok, a házassági tudnivalók alkalma volt, a leánycsemegék (édességek, sütemények, édes bor vagy pálinka, újabban likőr) kerültek az asztalra.

A legénybúcsú

A múltban a legénybúcsú a lármával és edények zajos összetörésével a gonosz szellemek elriasztására szolgált. Ma már nem hiszünk a gonosz szellemekben, de megrendezzük a legénybúcsút, mivel az jó szórakozás és ezzel a jegyespár barátai sok szerencsét akarnak kívánni. A legénybúcsú mindenestre főleg arra szolgál, hogy a vőlegény elbúcsúzzon a legényélettől.

Ilyenkor nemcsak porcelánt törnek össze, hanem konfettit, WC papírt dobálnak, luft engednek fel a levegőbe. A jegyespárnak saját kezűleg kell az edényeket és egyéb használati tárgyakat eldobni, így lesz tartós a szerencséjük.

Gyerekek a lakodalomban

2. Kép: Édes malackák égetett cukorból. Urbán Szabó János cukrász a Vehiculum-házban, egy falukutató tábor alkalmával mutatta be az édesség készítését a gyerekeknek. A grillázstorták menyecske után kerültek összetörésre, elkészítésük nagy kezűgyességet igényel.

A lakodalmi előkészületekben a gyerekeknek is megvolt a maguk feladata.

„Hozd ide! Vidd ki! Hordjál vizet! Öntsd ki! Söpörd fel!...” parancsok csak úgy repkedtek, és már az egészen kicsi gyerek is együtt sürgött-forgott a ház népével. Ha a gyerek lassú vagy figyelmetlen volt és rosszul csinált valamit, hát „elérhette 1-2 átszálló”, mert a készülődés felfokozott idegállapotában a felnőtt családtagok bizony türelmetlenebbekké váltak.

A XX. század végétől a gyerekeknek különösen kedvelt feladat volt a pénteki sátordíszítés. A '90-es évektől a lakodalmakat már jellemzően nem a családi ház udvarán felállított sátrakban, inkább bérelt helyiségekben – a kultúrházban, vadászházban, esetleg az iskola ebédlőjében, tornatermében – rendezték. Ezen helyszíneken is

ugyanaz volt a szokásrend, mint a sátorban rendezett lagziknál. A rokonság, a szomszéd fiatalok szervezték és végezték a díszítés feladatát. Színes krepp-papír csíkokat harmonikaszerűen hajtogattak össze, azután rögzítették a sátor oldalfalára és mennyezetére. Az ifjú pár helyét – a főasztalt – általában szív, galamb, odatűzött virág jelezte.

Ezen fiatalok közül kerültek ki a „menyasszonyos kocsi” díszítők is, mivel a '80-as évekig az esküvő után Szolnokon készültek a műtermi fotók, így a lakodalmi vacsora előtt a fotózás idejére a fiatal házasságok nélkülöznie kellett a vőlegényes ház vendégseregének. Később ez megváltozott és a fotózást délelőttre szervezték, hogy az ifjú pár minden percet a vendégekkel tölthesse. Változott a helyszín is. Műterem helyett szép természeti vagy építészeti környezetben készült az „Örök emlék”.

Menyasszonyi ruha megtekintése

Visszaemlékezések alapján a '60-as évektől vált szokássá, hogy a jeles napot megelőző délután vagy este minden meghívott család elvitte a lakodalmi házhoz az ajándékát, és az alkalomra szánt süteményeket, italt esetleg pénzt. Minden család készíttetett tortát, ez is ekkor került a lakodalmi házhoz. A „rendes gúnyába” érkezőket a házasulandó és szülei fogadták, helyetl kínálták a feldíszített lagziban sátorban, aprósüteményt és egy kevés italt tettek az asztalra. Az ajándékozónak nem illett sokáig maradni, hiszen sorban érkeztek a vendégek és a háziaknak mindenkivel kellett egy keveset beszélgetni, beszámolni a készülődés állapotáról.

A menyasszony, vőlegény ruhája kikészítve a nagyszobában várta a másnapi eseményt. Az esküvői ruha megtekintése íratlanul is hozzátartozott az ajándékozás estéjéhez. Szinte minden asszonyt, lányt hajtotta a kíváncsiság, és a ruha fölött beszélgetve képzeltek el benne a menyasszonyt.

Kelengye

Régen az volt a divat, hogy a menyasszony összes javait (edények, fehérnemű, evőeszköz) magával vitte a házasságba annak kiegyenlítéséül, hogy ezentúl a férjnek kell gondoskodnia a megélhetéséről.

Gyakran előfordult az is, hogy a szülők felosztották vagyoniukat, és a lányukra hagyták. Mivel manapság a legtöbb nő dolgozik, a nőnek saját jövedelme van és partnerével együtt tudja kiállítani a kelengyét. Talán túl régimódinak hangzik, de az esküvő előtt vagy után a lakás első berendezésekor a leginkább bevált mód a kelengye összegyűjtése.

A különböző ünnepi alkalmakkor a rokonoktól ajándékba kapott dolgok, mint poharak, vázák, ágynemű, stb., jól jönnek az új háztartás beindításakor. Így összejönnek különböző tárgyak az esküvőre, amelyeknek hasznát csak akkor látjuk igazán, amikor új otthonunkat be kell költöznünk – sokszor még a legapróbb tárgyak megvásárlása is érzékenyen érintheti a pénztárcát.

A lakodalom napja

A lakodalom főszereplői a házasulandók, akik a következő naptól már a felnőtt társadalom teljes jogú, felelősséggel viselkedő tagjaivá váltak. Körülöttük forog minden, ezért az ő szemszögükből kísérik végig ezt a jeles napot. Hogyan követik egymást az esküvői-lakodalmi események? A társadalom gazdasági, technikai fejlődésével a besenyözögi lakodalom csupán mozzanataiban változott, attól függően, hogy a XX. század melyik szakaszában járunk. A „szegényvilágban” például – az I. és II. világháború után, a gazdasági válság és a Rákosi-korszak beszolgáltatásainak idején – csak vacsorára hívták a vendégeket. Az utólag összemontírozott esküvői fotók a XX. század második harmadában

váltak divattá. A fentebb leírtakból kiderül az is, hogyan hatott a fejlődés a besenyszögi lakodalmi ételek változására.

„Esküvés lesz-e a templomban?”

Változnak az idők. A XX. században volt időszak, amikor mindenki csak a templomban esküdött. Miután az anyakönyvezést az állam átvette, kétszer esküdtek a házasulandók. Először szűk családi körben úgynevezett polgári esküvőn – ami történhetett a lakodalmat megelőző napon, a lakodalom délelőttjén, vagy az egész násznép jelenlétében közvetlenül a templomi esküvő előtt –, majd a templom. Meg kell említeni azt a néhány évtizedet, amikor az államhatalom kifogásolta a templomban esküvést, így az szinte teljesen elmaradt, vagy titokban zajlott. Ekkor csak a tanácsháza házasságkötő termében tartottak egy szertartást. Az „Esküvés lesz-e a templomban?” kérdése ebből az időszakból való.

Hívatlan vendégek – a szűrösök

A lakodalmi ebéden nem minden meghívott, inkább többnyire csak a közeli családtagok és a messziről érkező rokonok vettek részt, akik elhelyezéséről is a házigazdának illet gondoskodni. Ebéd után felgyorsultak az események. Érkezett a vőfély, érkeztek a zenészek és az esküvő előtt szinte mindenki ott volt már a helyszínen. A meghívottak férfitagjai kabátjuk hajtókájára vagy az ingükre kitűzött kaptak. Ezek a kitűzők régebben műmirtusból készültek, később már élő virágot használtak erre a célra. Az idősek már nemigen vágytak a lakodalmi menetben részt venni, ezért inkább a vacsorán jelentek csak meg.

A megbeszélt időben indult a vőlegényhez tartozó násznép a menyasszonyos házhoz, ahol terített asztallal várták a vendégeket. A kérő átkísérte az arát a szomszédból, ahol menyasszonyi ruhába öltözött s így mutatták be a vőlegénynek. (Az előkészületek alatt nagyon ügyeltek arra, hogy a vőlegény ne lássa meg a menyasszonyi ruhát és koszorút.) Ekkor következett a menyasszony búcsúztató, minek során a vőfély az ara nevében elköszönt a szüleitől, megköszönte nekik a neveltetést és elbúcsúzott testvéreitől is.

A vőlegényes ház vőfélye versekkel jelentette be a vőlegény érkezését a menyasszonyért, majd „kikérte” a menyasszonyt a szüleitől és az egész menyasszonyos háztól.

A verses, kötött szövegre a jelentésvő cigányzenekar mindig tuszt húz, s megvan a beköszöntő és a búcsúztató nóta is. Az előbbi előhívja a rokonságot, az utóbbi feloldja a szorongást.

„Kikéréskor” a menyasszonynak átadták a csokrot, és a szokásoknak megfelelően a vőfélyek sorba állították a násznépet.

A '60-as években Zajacz István és Tarjányi István vőfély változtatott a hagyományokon, ugyanis mindaddig a szépen felöltözött koszorúslányok és legények mentek a menet élén. A két vőfély sorrendet cserélt. Előre állította a menyasszonyt a kísérelőjével, majd esküvő után az ifjú férjjel. Mögélük kerültek a koszorús- vagy nyoszolyúslányok, legények. A besenyszögi lakodalmi menetben őket követik a násznagyok, és szabadon sorban állva a többi rokon. Az esküvőre menet a menyasszonyos ház násznépe mögé állnak a vőlegényes ház vendégei, akiknél a sorrend ugyanaz: vőlegény a kísérelőjével, nyoszolyús párok, násznagyok, rokonok. A lakodalmi menetben a szülőknek illet a vendégeket maguk elé engedni, a zenészek előtt ők zárták a sort. Az esküvői menet élén a két lakodalmi ház

vőfélye haladt, kezükben a boros üvegre rakott, tradicionálisan font kalács, és kabátjuk hajtókáján a vőfélybokréta. A násznépet egy ideig kísérték még a rokonságból kikerült kínálgatók is. A menyasszonynézőket a legközelebbi utcasarokig a lányok és asszonyok lakodalmos aprósüteménnyel, a férfiak borral kínálgatták. Gyakran a házasságkötő terem vagy templom körül összegyűlteknek is vittek kosárban egy kis finomságot.

Az esküvő után az ifjú házasok kerültek a menet élére, mögójük a menyasszony- és vőlegénykísérő állt, egy párt alkotva a vőlegényes házhoz vezető út alatt. Őket a menyasszony és vőlegény násznagyai, az immáron vegyesen sorba állt rokonság, a sor végén a két lagzis zenészbanda előtt az örömszülők követték.

Az újasszonyt a násznép a vőlegényes házhoz kísérte – általában ott maradt vele legjobb barátnője –, ahol vendéglátásban részesültek, és kezdődhetett a dínomdánom. Ezután a menyasszonyos ház násznépe saját zenekarával hazavonult, és a másik lakodalmos háznál is elkezdődött a vacsorával egybekötött mulatozás.

3. Kép: A menyasszony, mint pirosba öltözött új asszony...Nagy Teréz menyecske ruhában, 1960-ban.

Az este közeledtével a lakodalmos házak körül megjelentek a „szűrösök”, akik a lakodalmi események alatt kíváncsiskodva várták a nekik szánt falatokat, italokat amit a '70-es évektől az utcára vittek a leskelődőknek.

Interjúalanyaim visszaemlékezéseiből megtudhatjuk, hogy a XX. század első felének lakodalmaiban – amiket még a házban rendeztek – a szűrbe ment gyerekek beszótktek az asztalok alá, és ott várták a vacsorázóktól a jó falatokat, akik „vetettek a macskának”.

A menyasszonyos ház násznépe éjfélkor úgynevezett „hériszbe” ment, vagyis elkísérte a menyasszony keresztanyja által vitt menyecske ruhát a vőlegényes házhoz, ahol menyecske nék öltözés előtt eljárták a menyasszonytáncot. Az utolsó táncoló a vőlegény volt, aki ölbe vitte ki feleségét a mulatság

helyszínéről. A násznagyok különös feladata volt arra ügyelni, hogy tréfából, csínyből el ne rabolják a menyasszonyt. A násznép fiatal legényei a menyasszonytánc alkalmával akár többször is megpróbálkozhattak ezzel.

A menyasszony, mint pirosba öltözött új asszony mindenkiel menyecsketáncot járt. A hénisz után a fiatal pár ellátogatott a menyasszonyos házhoz. A vigasság akár kora reggelig is megtartott.

A lakodalom utáni pakolásban segédkezőket az örömszülők „morzsavacsorára” hívták, ezzel köszönve meg nekik a segítséget, és ekkor osztották szét a maradékokat is. Besenyszögön akadnak családok, akikről azt mondják a „régiekre”, hogy „mulatók családja”. Voltak olyan lakodalmak, amik valóban három napig tartottak, és ez nem mindig gazdagság, pénz kérdése volt.

Lakodalom az 1950-es években

Kettős lagzi 1954. október 16-án

Jó kis falusi lakodalom volt.

Az oka, hogy októberre tettük? Akkor már volt újbor, vége volt a nyári munkáknak, betakarításoknak. Akkor nehezen lehetett birkát szerezni, a vacsora is nehezen került ki, nem adtak a hatóságok akkor mindenre engedélyt. Ha valakit rajtakaptak azon, hogy továbbtenyésztésre alkalmas jószágot vágott le, nagyon megbüntették.

1954-be rákapott a falu arra – lehet, hogy már 53-ban is –, hogy Danyi Jóska bácsinak volt egy ürü (herélt) birkája, ez ugye továbbtenyésztésre nem alkalmas. Az egész falu ezt az egy birkát vezette állandóan. A birka már tudta a járást! A mostani ABC helyén volt az állatorvosnak, Fütty Gézának az irodája. Ő megnézte a jószágot, adott a vágásra engedélyt. A bográcsba' már senki nem tudta megmondani, hogy milyen birka volt.

A zsírt úgy szereztük be a lagzinkra szolnoki boltokból, hogy külön mentünk. A menyasszony és én, a vőlegény, negyedkilójával tudtunk összeszedni 2 és fél kiló zsírt. Jártunk boltról-boltra.

Fejes Ernő bácsi hentes volt, itt lakott az Újvároson, a lenti temető első házába. Nyitott itt fenn, a Dózsa György út elején (a faluközpontban) egy kis boltot, úgy mondanám, butikot, ahol most Oláh Béla lakik. Oda felhozta a feldolgozott húsrut. Az asszonyok sokszor már éjfélkor sort ültek, hogy legyen zsírjuk.

Külön voltak a menyasszonyos háznál a lakodalom.

Az öreg Fodor Sándor volt a „vőfily”, most Czapkó Misiék laknak a házba. Valamikor ő (Fodor Sándor) Halasinál a gazdaságot vezette.

A menet (esküvői) úgy volt, hogy amikor a násznép összejött, összeállították a népet. A vőlegénykísérőink a húgaink voltak. Alfrédnak, a testvéremnek, Hegedűs Margit lett a menyasszonya.

A vőfély vezette a menetet. Elöl a vőlegények a kísérőkkel. A Rákóczi úton lementünk az Aradi útra, ott kikérték a lányt, amíg öltözött, elmentek a másik menyasszonyért a Rékasi útra. Rékasi cigányok zenéltek a lakodalmunkba. Mondta is az egyik:

– Nézd már, hazamegyünk!

A templomban Ludányi Tamás esketett. Akkor nap hét pár esküdött itt Besenyszögön: Szücs Etáék, Jász Katiék-Hajdú Jánossal – itt is kettős lagzi volt, az ő vőlegényének a húga, Hajdú... (nem jutott eszébe a név), Ficsór Gergelyék, Csajbók Béla bácsiék (ő már idősebb volt,) a felesége Ádám Piros lett.

Meg volt az esküvő, a menyasszonyos házak vendégei elkísérték a vőlegényes házhoz a menyasszonyokat, akik ott maradtak a barátnőikkel, a koszorúslányokkal együtt. Egy rövidet táncoltak, egy-egy pohárral ittak a férfiak, elköszöntek, otthon folytatták.

A lakodalom szokásrendje Héja Adorján gyerekkorában is ugyanez volt, annyi különbséggel, hogy a menyasszonytánc pénzért folyt. (gyűjtő)

Ahogy visszaemlékszek a gyerekkori lakodalmakra, gyerekek nem nagyon voltak a felnőttek között az ünnepre terített asztaloknál. Külön kapták a vacsorát, ha olyan volt az idő, kinn az udvaron egy asztalt felállítottak a gyerekeknek, akik ott ettek. Ha nem olyan (rosszabb), akkor a gádorban. Nem vegyültek el a felnőttek között, játszottak, hancúroztak. Zavarócska, bújócska, árokba macska. Akkor még lehetett bujkálni a portákon.

A tanyai lakodalmakon lovaskocsik hozták-vitték a násznépet. A lovaskocsikkal is ugyanazt járták be, kikérték a menyasszonyt, aki külön kocsin utazott az esküvőre, esküvő után már egy pár lettek.

A vőlegényes háznál – mikor elmentek a menyasszony vendégei – rövid időszakig táncolgattak, danoltak, mulatgattak.

Kezdődött a vacsora, a vőfély mindenre külön verset mondott. Még a borra és a süteményre is. Még az ötvenes években is itt-ott volt menyasszonytánc. Ki kellett váltani: aki táncolni akart, az bejelentette, hogy ennyiért enyém a menyasszony. Ez is egy nászajándék volt. Ki mennyit tudott. Akkor még szegény világ volt.

Hérizbe – már gyerekkorában is hériz volt – jött a menyasszonyos ház, a menyasszonytánc előtt.

A vőfély kiváltotta a menyasszonyt, kikérte, átöltözött menyecske ruhába, újra tánc következett. Ha mulatósabb volt a nép, még másnap délig is kitartottak. Mi 10 órakor indultunk a nejemmel. Voltak jó mulatós rokonaink.

A vőlegényinget a menyasszonytól kaptuk. A vőlegény a csokrot adta a menyasszonyának.

Nem volt akkor arany, nem lehetett gyűrűt kapni. Vettünk vásári gyűrűt, felvitte Pestre az ángyikám (szülő férfitestvérenek felesége) mostoha testvére, így tudta, mekkora aranygyűrűt vegyen. Vett is, 28 Ft volt. Az enyém kétfilléres sárgarézpénzből lett csinálva. Az Imre bátyám adta kölcsön, az volt az esküvői gyűrűm.

A Bandi bátyám lakodalmáról egy regényt lehetett volna írni.

Kocsikkal kimentünk a menyasszonyért, a Kiss Ernő földjire. November volt, sár.

Zajacz Antal bácsi is jött kocsival, nem hagyta ott őrizetlenül a lovakat. Az ottani vendégek kötekedni akartak, a szászberki gyerekek ki akarták szedni a kerékszögeket a kocsikból. Úgy jártak, hogy pont azok akarták kiszedni a kerékszeget, akiknek kiesett a kerék, mire felértek az útra. Kezdek száguldozni, nem tartották be a sorrendet, hiába szólt a vőfély. A Hájás tanyánál, a 13-as kilométerkőnél ismét kiesett a kerék.

A menyasszonyt hintón hozták. Megbokrosodtak a lovak. Hogy fékezze azokat a kocsis lehajtott a kőútról, be a szántásba. Közben Tarjányi Pista bácsit ütték meg jó saras kézzel. Ott összeugrott a két nép (menyasszonyos, vőlegényes ház). Az asszonyok szét tudták őket szedni, a menyasszonyi kocsi is utolérte a násznépet. A templomnál megint elkezdtek razziázni, de ott a rendbontókat úgy megverték, hogy a kocsira feltették. Az egyik rendbontó fiatalember be akart menekülni a templomba az ütleg elől, de asszonyok belülről nyomták az ajtót. Az úton még a vőlegény is kapott egy pofont. A lakodalom másnapján a vőlegény kíséret nélkül nem mert ellátogatni az újdonsült após-anyós családjához. „Elkísírték” a bátyjai. De már nem volt semmi zűr. Több ilyen történet is van ezekből az időkből.

Héja Adorján visszaemlékezései alapján

A kutatások összegzése

4. Kép: Pallavicini-Andrássy Borbála ifjúkori arcképe

Besenyszög lakodalmi szokásai tükrözik az itt élők sajátosságait. A családok nagymértékű összetartozását, egymás megsegítését, a közösség és közösségi együttlét szeretetét. Ezek a szokások tükrözik a magyar néprajzból általánosan ismert lakodalmi rendet, de megtalálhatjuk benne faluközösségünk sajátos, egyedi vonásait is, ami minket besenyszögieket büszkeséggel tölthet el. A lakodalmi téma kutatása azért is különösen aktuális, mert a társadalmi változások engedékenyebbek, és a régi időkben elképzelhetetlennek tartott jogi, erkölcsi átalakulás (pl. házasság helyett élettársi kapcsolat) nyomán eltűnnek, elvesznek Besenyszög különösen szép lakodalmi hagyományai. Igyekezzünk megőrizni értékeinket!

A kutatásokat alátámasztják
Pallavicini-Andrássy
Borbála: Kitelepítési és

1956-os naplójában olvasható részletek, melyek egy tanyasi lakodalmat mutatnak be az 1951-es kitelepítések idején.

Andrássy Borbála grófnő 1951. május 24. hajnalán többekkel együtt érkezett Besenyszögre, mint munkásosztály-idegen, nemkívánatos személy, a kommunizmus ellensége. Közel három évig élt Besenyszögön, mialatt a faluhoz tartozó tanyavilágot is megismerte. Az itt töltött évekről írt naplójában. A kitelepítetteket többször is átköltöztették, nehogy alkalmuk legyen barátságot építeni a háziakkal. 1951 novemberében már jó ideje a Tímár tanyán lakott, ahol közelebbi kapcsolatba került a tanyák népével, így részesévé és meghívottjává is vált a Tímár fiú tanyasi lakodalmának.

A Gondolat Kiadó által 1990-ben, Budapesten kiadott naplójában 102–112. oldalig a tanyasi lakodalom napjainak leírását találjuk.

November 8-10.

Mihályi Juliska is átjött. Segít tapasztani, sározni, ablakot mosni. Én a kis szederfák alját felástam, és cserép zsinolydarabokkal körülkerítettem. Az udvarban álló rendetlen, formátlan téglarakásokat egyforma magasra raktam, az elsüllyedt járdaszéleket fölszedtem, vízszintesre feltöltöttem és újra leraktam. A fészerben lévő limlomot ládába süllyesztettem, azokat egymás tetejébe raktam, hogy hely legyen a vendégkocsik részére. Szép, száraz idő van. A rendbe szedett udvart gyönyörűen fel lehetett seperni és gereblyézni. A szoba bútorát részben a padlásra, részben a kamrába raktuk, mert a szobában lesznek felállítva patkó alakban az ebédlőasztalok. Negyvenöt vendég van meghíva. Eleinte csak keveset akartak hívni, de mindig több és több lett a hivatalos. Mert hát nagy a rokonság. Most történt először, hogy előttem a Tímár papáról is szó esett. Jancsi tegnap odaát volt az apjánál. Megbeszélték, hogy ide, a házhoz nem jön, mert hisz hivatalosan nem élnek együtt, és műharagban váltak szét, de a templomban, Szolnokon ott lesz, és Margittal együtt betöltik az örömszülők szerepét. Szegény Margit ma elsírta nekem bánatát. Mindez csak azért, hogy megmenthessék a vagyonukat, pedig annyira szeretik egymást.

Szombaton reggel kijött a „vőfély” helyszíni szemlét tartani. Ő az, aki meg van bízva a rendezéssel. Most tudtam csak meg, hogy a vőfélység nem rokonnak vagy barátnak kijáró tisztség. A vőfély egy fizetett, lakodalomrendező szakember. Ő szerzi be a szükséges porcelánedényt, üvegekészletet, étzserszámot. Ő veszi meg az italokat, fogadja fel a zenészeket, bérl a fogatokat, és díszíti ezeket szalaggal, virággal.

Ő terít, és díszíti az asztalt is. Ezenkívül köteles hangulatot csinálni, a vendégeket mulattatni, a kiszolgálást szervezni, és felügyelni, hogy minden rendben és simán menjen. Közben alkalmi versekkel, tréfás dalokkal, egyéni viccekkel teszi kedélyessé a mulatságot.

A részégeket is neki kell megfégezni, a verekedőket szétválasztani, a békét helyreállítani.

Szóval: Maître des ceremonies, majordómusz, udvari bolond, trubadúr, bíró és szolga egy személyben. És mivel őt szidja mindenki, ha valami nincs rendjén, ő a bűnbak is!

Ebben az esetben egy középkorú, fogatlan, magas, girhes, szomorú ember a vőfély. Mindent megtárgyaltak vele, és megalkudtak. Pista aztán estefelé kocsival bement Szolnokra, és Tímár Jóska unokatestvérével együtt kihozták mindent. Edényt, asztalt, széket, Iócat. Kihozták a bort, sört, szódavizet. Délelőtt már megjött a Debreceni család, aki Erzsi nagymama rokonsága. Debreceni papa nagy bajszos, nyugdíjas vas-utas, lányával, Erzsivel biciklin érkezett meg, később Debreceni mama gyalog, mert semmi áron se akarja megtanulni a biciklizést. Erzsi varrónő. Nagy darab, harminc év körüli leány. Igen ápolt külsejű, fényes, szépen hullámozó, gesztenyeszínű haja van, de mindjárt le is köti fehér batisztkendővel. Átöltözik. Leveti sötétkék kosztümjét, frissen vasalt, makulátlan fehér mosóruhát vesz fel, világoskék nejlonkötényt. Alig beszél. Vastag hangját ritkán hallani. De érti is a dolgát. Ehhez kétség nem fér. Keze alatt repül minden. Harminc tojásból habot ver. Cukrot pirít, tejszínt habar. Gyúrja, pacskolja, veri és keveri a vajas, omlós, kelt tésztákat, linzermasszákat. Sűrög, forog. Sorjában készülnek a sütemények, torták, krémeik. Gerbeaud-nak is becsületére válnának ezek a mogyoró-, dió-, mandula-, gesztenye-, kakaó-, csokoládé-, mazsola- és citromremek. Mi, egynéhányan diót törtünk. Közben nagy triccs-traccs folyt. Az asszonyok különböző receptek felett vitatkoztak. Borosné dicsekedett egy remekművével, amelyet az ura annyira szeret, hogy állandóan követeli. El is mondta, hogyan készül.

Debreceni mama szelíd, kövér, jóságos arcú öregasszony. Minden piszkos munkát vállal. Mosogat, fűt, forrázza, pucolja a baromfit. Megjött Margit sógornője is, a három fiú anyja, és másik sógornője, csinos, fiatal lányával. Ez igazi városi fruska, manikűrözött körmökkel, táncra készen.

Margit, Erzsi mama és Mihályi Sári ölik a baromfit. Tyúk, kakas levesbe kerül, kappan, kacska a kemencében sül. Csirke rántva lesz. Sokféle kompót. saláta, rizs és krumplisterc készül nagy lábasokban.

Valami titkolódzás, suttogás folyik a fiúk között. Az istálló mögé rejtve nagy üst áll készen. Valamit várnak, de erről beszélni nem szabad. Úgy látszik, birkát szereztek; feketén. Hát csak meglesz a birkapörkölt is, ami nélkül nem lakodalom a lakodalom. Ez súlyos vétség a demokrácia ellen, börtön jár érte. A fő a bőrét azonnal elásni a harmadik határban, mert ha netán rendőrök jönnének, libapörkölttel lesznek megkínálva.

Nem is a rendőr a veszély, csak ellensége ne legyen az embernek, aki bosszul. Debreceni papa egész nap fát aprított és fűtőanyagot készített.

Hogy aztán éjjel, hogy és hol hált az egész társaság, azt nem tudom. A szobában már csak asztalok, székek vannak. Konyhában-kamrában sütés-főzés folyik. Talán az istállóban aludtak mindannyian?

Gyönyörű, holdvilágos éjszaka van és meleg. Megkérdeztem Margittól, hogy a menyecske hoz-e bútort, kelengyét. Nem tudott erre válaszolni. Náluk az a furcsa szokás van, hogy a szülők semmit sem beszélnek meg. A lány szülei meg se nézhetik lányuk új otthonát, családját, körülményeit. Igaz, hogy a legtöbb esetben már kiskoruk óta mindent tudnak egymásról, hiszen együtt nőttek fel a szülők a faluban, de a tanyasiakkal sokkal kevésbé ismerik egymást, ha nem rokonok. Ha véletlenül idegenből hozza a legény mátkáját, szemérmertlenségnek tartanak, ha a lány vagy annak szülei előre meglátogatnák a legény otthonát. Vagyoni és egyéb kérdéseket sem tárgyalnak meg. Margiték ismerik Hasznosékat már ősidőktől fogva. Jancsi hosszú udvarlása alatt a mamák több városbeli bálon, mulatságon végigfigyelték a fiatalok szerelmi tusáit, és úgy látszik, volt is már köztük néha kisebb szóváltás, csipkelődés és burkolt gyűlölködés. Margitka egyetlen lány. Kényeztetett kisasszony. Hasznosné testvérbátyja, Munkácsi Mihály Erzsi mama tőszomszédja. Szép tanyája van Szolnok mellett. Úgy tudom, igen jóban voltak. Ő is olyan nótás ember, aki esténként átnézett. Iszogattak, danolgattak együtt. Tanácsot is adott, és sokban segítségére volt az analfabéta öregasszonynak. Kifogás ellene csak az volt, hogy botrányos nyilvánossággal csalta a feleségét a szemben lévő tanya asszonyával.

A menyasszony apjáról, Hasznosról nem sok szó esik. Palotás-pusztán van egy villaszerű háza, földje, feleségének pedig Erzsi mama mellett van földje egy kis épülettel, amelyben egy tanyásasszony, számtalan törvénytelen gyerekével, kezeli a birtokot. Van még egy öreg Hasznos házaspár, a nagyszülők, és Marika öccse, egy hórihorgas, nagyon jóképű, 15 éves kamasz.

Késő este még egy vendég érkezett. Csúnya kis öregember, de nagy ajándékkal megterhelve. Egy füstszínű üveggészlet, korsó hat pohárral, műselyem bélésű, műbőr huzatú dobozban. Valamikor, mikor Jancsi még kisfiú volt, ez az ember cseléd volt náluk. Mindenki nagyon meg volt hatva. Margit, vele született tapintatával megkért engem, menjek át Matolcsy Phoebéhez, hívjam meg nevében a vacsorára, mert úgy véli, jobban fogom érezni magamat hasonszőrű sorstársammal, mint egyedül a sok idegen között. Így tehát, elkerülve az itthoni nagy mézszárlást, amit nem bírok látni, átmentem a Mihályi-

tanyára, átadtam a szíves meghívást. Mihályiék is jönnek a kisfiúval együtt, és így Phoebe velük jöhet, mehet. Margit arra is megkért, hogy a szobámban öltözhessenek a nők. Éjfélkor itt kötik be a menyecske fejét. Át is jöttek páran még az este, mindent megnéztek a szobában, kérdezték családi körülményeim, ölelgettek, sajnálgattak. Szörnyű tortúra, de őszinték, csak nem értik, hogy az ember nem szeret saját bajairól beszélni.

November 11. vasárnap

Jancsi, Pista és az unokatestvérek, teljes díszben, szépen kiállított fogatokkal, Palotás-pusztára mentek, a Hasznos-tanyára.

Fekete öltöny, bricsesz nadrág – sajnos, ez most a divat, és már nem a szűk szárú fényesre vikszelt rámás csizma, kétgombos nyakú fehér ing nyakkendő nélkül, a gomb-lyukban fehér szegfű, fekete pörge kalap. Nagyon tartanak a paraszti viseletre. Margit csodásan tudja ezeket a fehér ingeket mosni, vasalni. Nagyon büszke is erre, mert sokan megcsodálták, hogy fiai milyen makulátlan ingben járnak. Ő maga fekete selyemruhában lesz, fekete, aszúros selyemkendőben. Fekete bőrtáskámat kölcsönkérte, de a vállra vethető szíjat levétette róla, mert ő nem városi hölgy, csak kézben tartja a táskát, hogy pár apróságát legyen hová tenni. Nagymama nem is megy a templomba, mert itthon dirigálja a készülődést, különben se szeret a Tímár családdal összejönni.

Palotás-pusztán evés, ivás folyik, de csak a fiatalja megy oda, és délután 5 órakor az egész násznép Szolnokon találkozik a templom előtt.

Közben a fiúk visszajönnek anyjukért és a keresztmamáért. A két tanút (nagybácsik) felszedik útban, és kocsikon mennek a templom elé. A vacsorára meghívott vendégek közben a délután folyamán mindenfelől beállítanak ide a tanyára, és megvárják a lakodalmásokat.

Boros Istvánné (a keresztmama) férje, Pista bácsi iskolát végzett ember. Jegyzőnek készült, apja is az volt. Családi orákulum: csak a felesége, a közismerten temperamentumos menyecske jár túl az eszén.

Itt van Víg bácsi is, Margit apai ángyának mozdonyvezető férje. Valamikor a tengerészetnél szolgált, tehát világlátott ember. Kínát, Ausztráliát, az Indiákat, Amerikát járta. Németül és horvátul beszél.

Itt van Deák Imre, és nővére, Irma, Margit sógornőjének árván maradt gyermekei. Szüleiket 44-ben a tanyájukon szemük láttára mészárolták le az oroszok. Akkor 13-14 évesek voltak. A lány most a nagyanyjánál lakik és varr, de ízületi bántalmái folytán keze eltorzult. Minden keresetét orvosokra és orvosságokra költi, de az állapota egyre vásul. A fiú kint a tanyán próbálja túrni a földet, de a sok zaklatás, rendelet, parancs, idézés tönkretette az idegeit. Most azon vajúdik, hogy otthagyja-e a földet ebek harmincadjára, és menjen gyárba dolgozni? Hiszen elkeseredésében úgyis egész nap a hátán fekszik és olvas, mert hiába lenne minden, amit a földjébe belepazarol. Ezekkel elbánt az élet. Korán derékba tört két viruló, fiatal magyar életet. És mennyi van ilyen!

Megjött a cukorbajos Laci bácsi is a feleségével, aki Margit sógornője, és lányukkal, Mártával, aki kereskedelmit végzett, tisztviselő a vágóhídon. Laci bácsi csendőr tiszthelyettes volt. Most egy üzemben könyvelő, és igen intelligens ember, de súlyos beteg. Szép lakásuk van, felesége a háztartási teendői mellett szépen köt a szövetkezet részére. Ezek tehát már burzsoák. Egy másik öreg parasztházaspár annál egyszerűbb benyomást

kelt. Álmos, kérges kezű, hegyesen köpködő bácsi, és teljesen szótlan, el-elszundikáló mama, nagy berlini kendőbe burkolva. Egyetlen, 30 év körüli fiuk gimnáziumot végzett, most Budapestről jött. Minisztériumi hivatalnok. Sehogy sem találja helyét a rokonságban, ámbar Pesten biztosan nagyon fitogtatja „népi származását.”

A nagybeszédű, lármás, jó kedélyű Tímár József, Margit sógora is itt van. Óriási szájában nagy fogak tömkelege. Kampós sasorr mered ki szögletes, fésületlen fejéből. Már többször láttam itt ebéden. Most bemutatta nekem István fiát, a család büszkeségét, mert tagja a „népi táncsoportnak”. Most jártak Szófiában, Bukarestben nagy sikerrel.

A megismerkedésnél a fiatal István azt mondja nekem:

– Úgy jövök, mint ember az emberhez.

Meglepetten néztem rá, mikor kezét fogtunk. Később töprengeni kezdtem, hogy mit is gondolt mondani ezzel. Talán, hogy ne azt képzeljem, mint parasztfiú mutatkozik be mágnásnak, de mint balett-táncos a kitelepítettnek? Vagy fordítva? Nem tudom.

Később aztán elmondta, hogy csak azért tudott két nap szabadságot kapni, mert avval érvelt, hogy a pusztai lakodalomról táncimpressziókkal gazdagon jön majd vissza. Itt ugyan újat nem láthat, sőt érdekeset sem. Csúnya, civil ruhába öltözött nép, füstös kis konyhában, egymás hegyén-hátán „szteppelve” jár. Csárdásba oltott rumba, vagy rumbába oltott csárdás az eredménye annak, hogy táncmesterek járnak a falut, és drága pénzért beszervezik az ifjúságot a tánckursusba.

Az öregebbek persze még tudják az igazi csárdást. Pista bármit táncol, szépen járja, átszellemült, boldog arccal és egészen ritka férfias keccsel. De egyelőre még nem tartunk ott, még csak délután van, és csak szállingóznak a vendégek. Álldigálnak, üldögélnek a ház előtt, kettesével-hármasával sétálgatnak. Politizálnak, gazdálkodnak, vadásznak, de minden témánk visszatérő motívuma, hogy szidják a rendszert és azt a söpredéket, aki uralmon van. Azokat a tudatlan, semmihez sem értőket, akik felelős állásokban felelőtlenül nyúzzák a népet.

Megjöttek a zenészek is. Nem cigánybanda, műkedvelő parasztok. Sági Gyurka a hegedűművész. Zeneakadémiára járt. Apjának tanyája van, azon dolgozik, és Deák Rózsának, Margit unokahúgának udvarol.

A cimbalmos vékony kis emberke. Ötvenév körül lehet, csősz, de arról nevezetes, hogy 12 gyermek apja.

A kontrás hosszú hajú fiatalember és festőművész. Valamilyik sétámon ismerkedtem meg vele. Egy vízparti zsilipet javított éppen. Úgy látszik, olyan ezermesterféle. Mindjárt elmondta, hogy festő, a szolnoki művészkolóniát jól ismerte. Igaz, hogy még kisfiú volt akkor, de már tehetséges, mondta. Remélem, hogy a festészethez jobban ért, mert, hogy a zenéhez nem, azt hamar elárulta. A kitűnő primás és elég jó cimbalmos között képes volt hamis kontrájával olyan zavart okozni, hogy sírni lehetett volna. Sági folyton lepisszegte, próbálta lehalkítani nagy igyekezetét, de ő csak tovább nyaggatta bösz hangú hegedűjét.

Megjöttek Mihályiéék. Igazán szép család. Feri magas, széles vállú, szőke ember, sötétkék öltönyben, Juliska színes kartonruhában, fejkendősen. Keskeny kis arca, ferde vágású, fekete szeme, szépen ívelt, vastag szemöldöke, gyönyörű foga bárhol feltűnést keltene.

A 10 éves kis Feri szürke flanelben, simára kefélt, férfias frizurával, szerény, komoly és udvarias.

Már sötét volt, és a telihold teljes, nagy, piros korongja kezdett felkúszni az égen, mikor az első lakodalmások megjöttek Szolnokról. Megjött a mindig izgatott Boros keresztmama, erősen, de ügyetlenül kifestve, divatos, zöld ruhában. Marcipánból készült, kivilágított templomot ábrázoló tortát hozott, és nászajándékkul három nagy, piros zománcos konyhaedényt. Egy másik asszony nagy marcipánszarvast hozott. rózsaszínű cukorzsák között fekszik, hátravetett fejjel. Érdekes, hogy olyan, mint a tápiószentmártoni szittyá aranyelet, ami a múzeumban van. Az ilyen lakodalmi torták ára 100-150 forint. Debreceni Erzsi süteményei porcelántálakon sorakoznak, köz-szemlére téve. Egy üveg konyakkal én is kedveskedtem, de Jancsi hamar eldugta.

Miután Borosné befutott, kocsikon érkeztek a kurjongató, rikoltozó lakodalmások, legények, lányok, majd végül Margit, Hasznosék, Pista és a koszorúslány. Mire mindenki együtt volt, és az udvarban várakozott, s a hold is már magasan járt, ezüstjét bőven szórva, megjött taxin a fiatal pár.

Marika úgy lépett ki az autóból, mint akármelyik hollywoodi sztár tette volna. Lám, mire jó a filmkultúra! Szép, magas, karcsú lány, testhez simuló, hosszú ujjú, fehér atlaszruhában, uszályal. Fején magas strasszpártába font mirtuszkoszorú, nagy csipkefátyol. Szépen fésült szőke haja igen csinos, ovális arcot vesz körül. Nagy, kék szeme, nagy, piros szája és egyenes, kedves kis orra van. Bőre egészségesen napbarnított. Hermelin utánzatú fehér nyúlgallér van rajta. A divatlapból kivágott menyasszony.

Margit elébe ment, és tárt karokkal, „Isten hozott új otthonodban” szavakkal fogadta, és homlokon csókolta. Majd mindenki odasereglett, és csókkal üdvözölték. Mikor láttam, hogy Phoebe is lábujjhegyen csókolózik az új menyecskével, én is a nyakába borultam, de hogy már benne voltam, Jancsinak is jutott az ölekezésből. Mert hát ily alkalommal mindenki meg van hatva, és össze szokott ölekezni.

Mikor a menyasszony átlépte a küszöböt, a vőfély mondott valami furcsa üdvözlő-verset, mindenki nevetett, a banda tust húzott, és a Rákóczi-induló hangjai mellett bevonultunk a vacsorához.

A fiatal pár az asztalközépen, az ajtóval szemben ült. Marika jobbán Pista és a nyoszolyólány. Ez Marika egyetlen barátnője, egy teljesen árva, távoli rokona. Ő is fehérben, fehér prémkabátban, fehér virágkoszorúval fekete haján. Pista igen kedvesen udvarolgatott neki. Jancsi balján ült Munkácsi Mihály, nagybácsi és násznagy, Hasznosa bátyja. Jó kinézésű, kis fekete bajszos negyvenes, fehér ingben, piros, pitykés mellényben. Aztán még egy-két előkelőség, a többi aztán úgy, ahogy jött.

Phoebével a patkó legvégére ültünk, Márta és a kis Mihályi Miska mellé, aki állandóan helikopterekről kérdezősködött, holott sokkal többet tudott róluk, mint mi. A lökhajtásos gépekről való szakkérdéseivel a legnagyobb zavarba hozott minket, míg megkértük, hogy ő magyarázza meg nekünk, hogy mennyiben különböznek a többitől, mert mi bizony semmit sem értünk hozzá.

Mellettem ült egy öregember, öreg feleségével. Az asszony megette a nokedlis tyúklevest, avval hátradült a falnak, magára húzta nagykendőjét, és édesdeden elaludt.

A háziasszonyok hordják az ételt, italt, a primás az ajtóban muzsikál. Egyesek elkezdenek danolni. A fiatal emberek már átölelkezve üvöltöznek. A Tímár sógor a lehangosabb, és kitartóan mást bömböl, mint a többiek. De szerencsére Laci bácsi, a volt csendőr, átveszi a dirigát. Pár szép nótát rendel, és igen kellemes baritonján ének-vel kíséri a bandát.

Melléje ültünk, és már kezdtem élvezni a dolgot, mikor egyszerre valami zavar támadt. Munkácsi násznagynak nem tetszik, hogy csak a jobb sarok felé húzza a cigány, hogy ott valaki muzsikáltat magának. Szóvá is teszi. A vőfélyt hívja raporra. Nagy csend. Kimért, előkelő mozdulattal 100 forintot fricskáz oda a primásnak az asztalon át, aki már ezentúl kizárólag az ő fülébe húzza. Úgy látszik, itt ő akar úr lenni a csárdában. Nem tűri a mellékszerepet. Látom, hogy igen feszült a hangulat, a vőfély hiába hülyéskedik és mondja a verseit, tréfáit, a hangulat elromlott. Jancsi szemlesütve feszeng, és mivel elfogyott már az étel, a fiatal pár táncra perdül. Erre aztán kitódulnak a konyhába. Ott látom Hasznos mamát és nagymamát, egymás mellett, egészen külön ülve a lócán. Megsértett arccal, rosszállólag szemlélik a mennyezet gerendáit.

Jancsi engem is megtáncoltat, de én bizony már nem tudok táncolni. Térdem remeg, odaragadok a földelt padlóhoz, és hamar megköszönöm jó szándékát. Pedig az öregasszonyok is mind táncolnak. Erzsi mama a leglelkesebben. Közben nagy jövés-menés folyik, amit nem tudok követni.

Hasznosék egy nagy, csukott, négyülékes, régi divatú utazóbatárban jöttek. Most ez előáll, és sokan átmennek benne a Hasznos-tanyára, Palotás-pusztára. Ott még egy másik sereg is van. Éjfélkor a menyecske átöltözik. Piros kartonruha, fehér batiszt, csipkés kötény és menyecskésen megkötött piros kendő csinos fején. Körülviszi a menyasszonyi tortát, amit ő maga süttött. Mindenkit megkínál vele. Egyáltalán: minden mozdulata tele van bájjal, természetességgel. Tánc közben is nem győztem csodálni szép testtartását, és ahogy a neki valóban szokatlan uszályát tartotta.

Egyszerre csak nagy riadalom támad. Az országút felől két erős fényszóró közeledik, és pár perc múlva négy férfi ugrik le kerékpárokról. Hangos „Szabadság, elvtársak!” kiáltással bontakoznak ki a sötétből. Meglepetve látjuk, hogy Zsarnai Béla, Hasznosék volt cselédje jött három idegen társával, hívatlanul és becsípve. Félrelöktek mindenkit nekiláttak inni és a nőket táncra szólítgatni. Odaállt a Béla elibém is, sokáig ide-oda ingott a lábán, és fölkerített táncra. Szépen megköszöntem, mondván, hogy bizony már túl öreg vagyok ehhez, mire sértődötten továbblódult.

– Akkor miért jött ide? – nyögte ki nehezen.

Az öreg Dani bácsi, a volt cseléd nagyon sokat ivott már. De ő jókedvű. Üvöltve bukdácsol, majd az asztal alá mászik, és nem veszi tudomásul, hogy az asztalfőnél milyen megvetéssel néznek rá. Ők is már ingujjra vetkőztek, a nyelvük is nehezen forog, de azért csak szelíden borozgatnak. A kis Mihályi fiú nagy, fekete szemekkel, ijedten nézi az öregembert. Erre Mihályiék szedelőzködnek. Phoebe is búcsúzkodik, és velük együtt elmegy. Szeretnék már én is elvonulni. Elég volt a lármából, füstből, italból, de az ágyamon még ruhatár van, a tükrömnél még fésülködnek. Így hát tovább kellemeztetem magamat itt is, ott is, mind kevesebb sikerrel, mert már eléggé elázott a társaság De hál' istennek, kezd fogyni a vendég. Ki hová lett, nem tudom. Hajnalodik, és végre átmegegyek a palotámba. Lefekszem, de az ajtót nyitva hagyom, hátha valaki jön a holmijáért. Elalszom, de még párszor felébredtem. Viszik a kendőket, kabátokat búcsúzkodnak.

Már reggel 8 óra van, de még nagy üvöltés hangzik odaátról, pedig alig van már ott valaki. A fiatal pár már rég elment Palotásra, ahol a nászéjszakát töltik. A Hasznos rokonság is eltűnt, csak Munkácsi van még itt, és Erzsi mamával mulat. Utóbbi igen nagy jókedvében van. Egymagában ropja a csárdást az udvaron, kurjongat, és beleköt Víg sógorába.

De leintik. Aztán felkapaszkodnak az utolsó vendégek is az utolsó szekérre, és elbaktatnak.

Három részeg legényt az országút árkából halásznak ki, azokat hazaszállítják. A kimerült Margit valahol elfeküdt, délig alszunk mind. Csend van.

November 12.

Az unokatestvér átjött, és visszahordták a bútort a helyére. A bérelt holmit a városba szállították vissza. Erzsi nagymama is hazament a tanyájára. Pisa délután kocsival átment Palotás-pusztára, és estére meghozta az újdonsült házaspárt, pár vánkost, dunyhát, egy koffer ruhaneműt, és a kocsi hátuljához kötve egy tehenet. A menyecske hozománya. Csendesek voltak, és csendesen is fogadtuk őket. Szobájukban Jancsi befűt a kis vaskályhába. Margit kimegy a kamrába aludni. A kamra egyik sarkában, pár deszkával elrekeszelve, három fejadag búza van kiöntve. Erre veti ágyát az újdonsült anyós. Mellette a kasok alatt költő tyúkanyók, hizlalásba fogott két lúd, a mérleg, a biciklik és kényesebb szerszámok.

Hogy a fiatalokat ne zavarja, még a konyhából is kivonul, és ebben a nyirkos, barátságatlan raktárban, pokrócon, a búza tetején fog aludni. Pista meg az istállóban. Azelőtt régen, ha menyecske jött a házhoz, az apósékkal, sógorokkal egy szobában lévő egyik ágyban zajlott le új életének válságos pár hete, mesélte Erzsi mama.

Marika másnap kicsomagolt. Valami nyolc pár magas sarkú szandált, városi cipőcskét, prémmel bélelt szarvasbőr cipőt rakott ki közszemlére. Mikor és hol fogja ezeket hordani az itteni feneketlen sárban? Azután nekilátott egy szép függöny hímzéséhez. Fehér vászonalapon színes virágdísz, igazán jó ízlésű, szép munka, de Margit nem helyesli az ilyen haszontalan időtöltést.

A fiúk is előveszik téli foglalkozásaikat. Cipő-, csizma-, lószerszámjavítás megy, mikor besötétedik. Napközti kijárnak az erdőre fáért és vesszőért, mert itt az ideje a kosárfonásnak. Lecsendesült minden.